

Ontwerpen van rijkere leeromgevingen: gedreven vanuit opleidingen of onderzoek

Linda Gijsen^{2,4}, Tijmen de Jong¹, Eelco Koot^{3,4}, Lenny van Onselen^{1,4}, Margriet van der Sar³, & Ilya Zitter⁵

¹Lectoraat Co-design

²Lectoraat Meertaligheid en Onderwijs

³Project Oekraïne/Rijke leeromgevingen

⁴Teaching and Learning Network (TLN)

⁵Lectoraat Beroepsonderwijs

(Auteurs op alfabetische volgorde; *Versie 19-09-2023*)

Inleiding

Het is lastig grip te krijgen op de complexiteit van een rijkere leeromgeving in het hoger beroepsonderwijs (hbo) en de diversiteit aan uitdagingen hierin. Een rijkere leeromgeving bevindt zich zowel binnen een hogeschool als daarbuiten in een complex geheel van stakeholders met eigen behoeften en belangen. Voor het ontwerpen van rijkere leeromgevingen zijn bevlogen docenten en/of onderzoekers nodig die het ontwerp- en implementatieproces van de leeromgeving vormgeven, zoals de kwartiermaker van het HU Oekraïne traject (Huiskamer Vital'nya). Dankzij kwartiermakers kan een leeromgeving zich (door)ontwikkelen naar een rijke leeromgeving. Een hbo-leeromgeving wordt ontworpen vanuit meerdere ontwerp perspectieven: inhoudelijk, sociaal, ruimtelijk, temporeel en instrumenteel (Bouw et al., 2021). Van een docent mag verwacht worden dat hij of zij in staat is om modules, cursussen of opleidingen te ontwerpen vanuit deze perspectieven. Echter, het ontwerpen van een rijke leeromgeving is complex met ingewikkelde uitdagingen. Deze studie probeert inzicht te krijgen in het ontwerpen van rijkere leeromgevingen door generatief onderzoek.

Onderzoeksvraag

Welke ontwerpuitdagingen doen zich voor bij het ontwikkelen van een rijkere leeromgeving?

Methode

Om grip te krijgen op de complexiteit is gekozen voor generatief onderzoek waarin mensen betrokken worden die baat hebben bij de resultaten van het onderzoek (Sanders & Stappers, 2012). Vier cases zijn geselecteerd met een grensoverschrijdende leeromgeving (over de grens

van meerdere opleidingen, school en instanties), elk verbonden aan een ander HU Expertise gebied (Samen Lerend, Samen Gezond, Samen Digitaal, Samen Duurzaam) en de sleutelfiguur (kartrekker, projectleider of kwartiermaker) kon meedoen. Het eerdergenoemde HU Oekraïne-traject is gebruikt om inzichten te valideren. De volgende vijf cases zijn onderzocht: 1) HU Oekraïne traject (Huiskamer Vital'nya), 2) Bruggenbouwers en Grensverleggers¹, 3) Digitaal Ondernemerschap, 4) U on Board² en 5) Quest³.

In drie stappen is gebruik gemaakt van creatieve technieken om grip te krijgen op de complexiteit van rijkere leeromgevingen in de vijf cases (Tabel 1).

Stap	Deelnemers	Data
Generatieve focusgroep	Sleutelfiguur van rijkere leeromgevingen Onderzoekers ⁴	Netwerkaart sleutelfiguur Tijdlijn ontwikkeling rijkere leeromgeving Inventarisatie ontwerp perspectieven
Analyse	Onderzoekers Docenten ⁵ Student Cultuur en Media Design	Thema posters Verdiepende analyse m.b.v. transcripties Inzichten toegevoegd aan posters
Co-creatie	Onderzoekers Docenten Medewerkers ⁶ Externe belanghebbenden	Persona's van stakeholders Sociona Senario's en oplossingen voor vraagstukken

Tabel 1. Data verzameling in 3 sessies met diverse deelnemers

Het generatief onderzoek begon met twee ophaalsessies welke resulteerden in een variëteit van kwalitatieve data. De data uit de eerste stap werd geanalyseerd door drie onderzoekers en dit leidde tot twee thema's: 'homegrown' en 'kruisbestuiving'. De data behorende bij de twee thema's werden gevisualiseerd in twee thema posters. In de analyse sessie werden transcripties geanalyseerd. De deelnemers schreven quotes op kenniskaarten (Sanders en Stappers, 2012). De kaarten werden toegevoegd aan de posters wat leidde tot nieuwe inzichten binnen de twee thema's.

¹ <https://www.hu.nl/onderzoek/projecten/bruggenbouwers-en-grensverleggers>

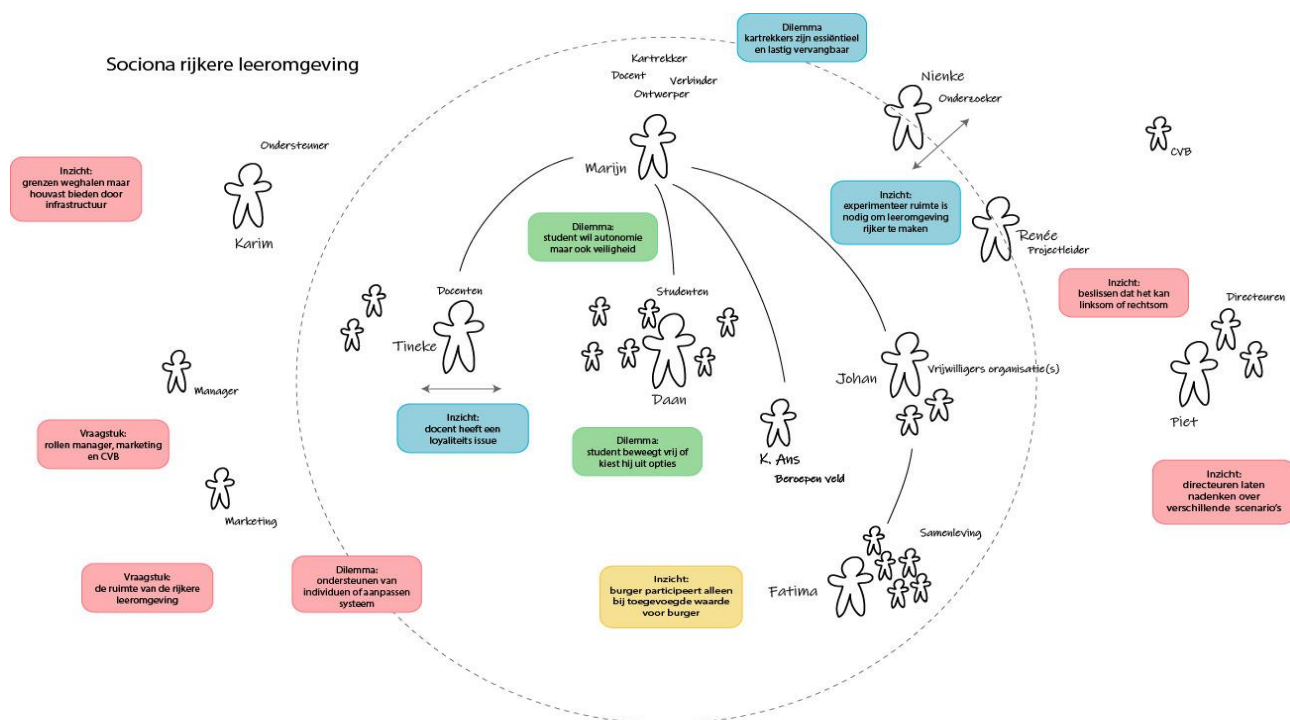
² <https://www.hu.nl/onderzoek/projecten/longboarden-voor-kwetsbare-jongeren-in-utrecht>

³ <https://husite.nl/questprojecten/>

⁴ Kenniscentra: Leren en Innoveren, Sociale Innovatie, Gezond en Duurzaam Leven en Digital Business & Media)

⁵ O.a. sleutelfiguren van rijkere leeromgevingen en docenten verbonden aan het Teaching en Learning Network van de HU (TLN)

⁶ Managers, Facilitaire en Financiële dienstverleners

Figuur 1. Sociona van rijkere leeromgevingen binnen de Hogeschool Utrecht
Groen – student, blauw – docent, geel – praktijk, rood – hogeschool organisatie.

Resultaten

De cases ontwikkelden zich op twee manieren: ‘Homegrown’ en ‘Kruisbestuiving’. Tabel 2 beschrijft de kenmerken van deze twee type ontwerpaanpakken van leeromgevingen.

Tabel 2. Kenmerken van twee manieren van ontwerpen

	Homegrown	Kruisbestuiving
Drijfveer	Onderwijs & werkveld	Onderzoek
Inbedding in onderwijs	Verankerd	Optioneel
Schaal	Grootschalig	Kleinschalig
Aansturing	Docent is coördinator	Onderzoeker is kartrekker
Management	Overall opzet gesteund	Pionieren gesteund

Homegrown is een onderwijs en werkveld gedreven leeromgeving die stevig verankerd is het curriculum van één of meerdere opleidingen en is doorgaans grootschalig in opzet. *Homegrown* kan bloeien als de leidinggevende de leeromgeving ondersteund, maar stopt direct wanneer deze ondersteuning wegvalt. *Homegrown* heeft minimaal een docent als coördinator die gedreven is om studenten te laten werken aan realistische opdrachten in samenwerking met het werkveld. De rol is over te dragen aan een vergelijkbare gedreven docent.

Kruisbestuiving is een missie gedreven interprofessionele leeromgeving waar een onderzoeker kleinschalig onderwijs opzet in samenwerking met de praktijk. Deze aanpak kan groeien als een onderzoeker financiering ontvangt voor onderzoek waar de leeromgeving aan gekoppeld is. De onderzoeker is de kartrekker van deze leeromgeving. Deze rol is lastig over te dragen aan een andere coördinator. De inbedding van de leeromgeving in de verschillende curricula is een uitdaging, omdat elke opleiding eigen randvoorwaarden heeft voor onderwijs (toetsing, roostering e.d.).

Grip op rijkere leeromgevingen

In de co-creatie sessie werden de behoeften van stakeholders verkend en in relatie tot elkaar besproken. Dit resulteerde in een sociona (Van Gessel et al., 2018) die de verschillende perspectieven exploreert die een rol spelen in de rijkere leeromgeving. De twee ontwerpaanpakken *Homegrown* en *Kruisbestuiving* functioneren beide binnen de HU in relatie tot andere stakeholders. Het sociale netwerk van de leeromgeving is in kaart gebracht in een sociona (figuur 1).

De sociona gaf grip op de complexiteit van een rijkere leeromgeving en resulteerde in overzicht van de stakeholders en hun relatie met de daarbij behorende vraagstukken, dilemma's en inzichten. Rondom de student spelen twee belangrijkere spanningsvelden: autonomie versus veiligheid en vrije opdracht of keuzeopties. Een grote uitdaging is de burger te betrekken. Dat lukt als er een toegevoegde waarde is voor de burger. Een mooi voorbeeld is te zien bij studenten van mondzorg die bijvoorbeeld tandenpoetsinstructies geven in het asielzoekerscentrum.

Conclusie en vervolg

De resultaten laten zien hoe rijkere leeromgevingen zich kunnen ontwikkelen en voor welke uitdagingen de kartrekkers staan. De sociona is een tool die ontwerpers van rijkere leeromgevingen kunnen inzetten om grip te krijgen op de complexiteit van een rijkere leeromgeving en de behoeften van stakeholders. De volgende stap is om de tools uit de generatieve sessies en de sociona te integreren in een concrete toolbox om de ontwikkeling van rijkere leeromgevingen in de HU te ondersteunen.

Serie kennisproducten

Deze publicatie maakt deel uit van een serie van kennisproducten die uit het onderzoek rond het HU-project Oekraïne/Rijke leeromgevingen zijn voortgekomen. Specifiek gaat het naast dit kennisproduct om de publicaties 'Succesfactoren van rijke leeromgevingen en 'Rijke leeromgevingen zien als infrastructuur met benuttingsplannen'.

Referenties

- Bouw, E., Zitter, I., & de Bruijn, E. (2021). Designable elements of integrative learning environments at the boundary of school and work: a multiple case study. *Learning Environments Research*, 24(3), 487–517. <https://doi.org/10.1007/S10984-020-09338-7>
- Bouw, E., Zitter, I., & De Bruijn, E. (2021). Multilevel design considerations for vocational curricula at the boundary of school and work. *Journal of Curriculum Studies*, 53(6), 765-783.
- Sanders, E.B.-N, & Stappers, P.J. (2012). Convivial Toolbox: generative research for the front end of design.
- Van Gessel, C., Van der Lugt, R., & De Vries, R. (2018). Socionas: Bringing the systemic view into the design for health and sustainability. Published in: Proceedings of Relating Systems Thinking and Design (RSD7).